LOYIHAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA O'QUVCHILARDA JAMOADA ISHLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Achilova Muattar Baratovna
Osiyo xalqaro universiteti magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.24201758

Annotatsiya. Mazkur tezisda loyihaviy ta'lim texnologiyasi asosida o'quvchilarda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Ta'lim jarayonida loyihaviy yondashuvdan foydalanishning mazmuni, metodik xususiyatlari hamda o'quvchilarning hamkorlik qilish, o'zaro muloqotga kirishish, mas'uliyatni his etish, vazifalarni taqsimlash va umumiy maqsad sari intilish kompetensiyalarini shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, loyihaviy faoliyatni tashkil etish bosqichlari, samarali pedagogik metodlar va o'quvchilarning jamoaviy faoliyatini baholash mezonlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: loyihaviy ta'lim, jamoada ishlash, hamkorlik, kommunikativ kompetensiya, interfaol metodlar, pedagogik texnologiya, ijodiy faoliyat, mustaqil ta'lim, jamoaviy mas'uliyat, o'quv jarayoni.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonida ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini rivojlantirish, balki ularni mustaqil fikrlashga, jamoada faoliyat olib borishga, o'zaro hamkorlik qilishga va turli hayotiy vaziyatlarda samarali qarorlar qabul qilishga tayyorlashdan iborat. Zamonaviy mehnat bozori va ijtimoiy munosabatlarda insonning kasbiy bilimlari bilan bir qatorda kommunikativ, ijtimoiy va hamkorlik kompetensiyalariga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. O'quvchilarda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Chunki jamoaviy faoliyat orqali o'quvchilar o'z fikrini erkin bayon qilish, boshqalarning qarashlarini tinglash, umumiy maqsad yo'lida mas'uliyatni his etish, vazifalarni taqsimlash va yuzaga keladigan muammolarni birgalikda hal qilishni o'rganadilar.

Mazkur vazifalarni amalga oshirishda loyihaviy ta'lim texnologiyasi samarali pedagogik vositalardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Loyihaviy ta'lim o'quvchilarni tayyor bilimlarni o'zlashtiruvchi subyektdan mustaqil izlanish olib boruvchi, muammolarni tahlil qiluvchi va amaliy natija yaratuvchi faol ishtirokchiga aylantiradi. Shu jihatdan, loyihaviy ta'lim texnologiyasini o'quv jarayoniga tatbiq etish o'quvchilarda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning ijtimoiy faolligini oshirish va shaxsiy mas'uliyatini shakllantirishda muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Loyihaviy ta'lim texnologiyasi o'quvchilarning muayyan muammo yoki topshiriq ustida mustaqil va hamkorlikda ishlashini nazarda tutadigan ta'limiy yondashuvdir. Ushbu texnologiyada o'quv jarayoni aniq maqsadga yo'naltirilgan loyiha faoliyati asosida tashkil etiladi. O'quvchilar belgilangan muammoni o'rganadilar, zarur ma'lumotlarni to'playdilar, ularni tahlil qiladilar, yechimlarni ishlab chiqadilar va yakuniy natijani taqdim etadilar. Loyihaviy ta'limning nazariy asoslari amerikalik pedagog va faylasuf Jon Dyui hamda uning izdoshi Uilyam Kilpatrikning pedagogik qarashlari bilan bog'liq. J. Dyui ta'limda amaliy faoliyat, tajriba va hayotiy vaziyatlarga asoslangan o'qitishning ahamiyatini asoslab bergan. U. Kilpatrik esa loyiha metodini maqsadga yo'naltirilgan faoliyat sifatida rivojlantirgan [1]. Loyihaviy ta'limning zamonaviy talqinida o'quvchining mustaqilligi, ijodkorligi, izlanish faoliyati, hamkorligi va

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

refleksiyasi muhim o‘rin egallaydi. D. Kokotsaki, V. Menzies va A. Wiggins tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda loyihaviy ta’lim o‘quvchiga yo‘naltirilgan yondashuv bo‘lib, unda maqsad belgilash, hamkorlik, muloqot va o‘z faoliyatini tahlil qilish muhim omillar sifatida ko‘rsatilgan [2]. Loyihaviy ta’limning asosiy pedagogik xususiyati shundaki, bunda o‘quvchilar bilimlarni tayyor shaklda qabul qilmaydilar, balki ularni amaliy faoliyat davomida o‘zlashtiradilar. Bu jarayonda o‘qituvchi bilim beruvchi yagona manba sifatida emas, balki ta’lim faoliyatini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va maslahat beruvchi pedagog sifatida ishtirok etadi.

Loyihaviy ta’lim texnologiyasi asosida jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish quyidagi pedagogik imkoniyatlarni yuzaga chiqaradi: Birinchidan, hamkorlik ko‘nikmalarini shakllantirish. Jamoaviy loyiha faoliyatida o‘quvchilar yagona maqsad sari harakat qiladilar. Har bir ishtirokchi o‘ziga yuklatilgan vazifani bajarish orqali umumiy natijaga hissa qo‘shadi. Bu esa o‘zaro yordam, fikr almashish va hamkorlik qilish malakalarini rivojlantiradi. Ikkinchidan, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish. Loyiha ustida ishlash jarayonida o‘quvchilar o‘z fikrlarini asoslash, munozarada qatnashish, boshqalarning fikrini tinglash va o‘zaro kelishuvga erishish tajribasiga ega bo‘ladilar. Uchinchidan, jamoaviy mas’uliyatni shakllantirish. Umumiy natijaning har bir ishtirokchining faoliyatiga bog‘liqligi o‘quvchilarda mas’uliyat hissini kuchaytiradi. Ular o‘z vazifasini o‘z vaqtida va sifatli bajarish zarurligini anglay boshlaydilar. To‘rtinchidan, muammolarni birgalikda hal qilish qobiliyatini rivojlantirish. Loyiha faoliyatida turli muammolar yuzaga kelishi mumkin. Ularni muhokama qilish va jamoaviy yechim topish o‘quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Beshinchidan, yetakchilik va tashabbuskorlikni rivojlantirish. Jamoaviy loyihalarda o‘quvchilar navbatma-navbat yetakchilik vazifalarini bajarishlari, tashabbus ko‘rsatishlari va guruh faoliyatini muvofiqlashtirishlari mumkin.

S. Bellning tadqiqotida loyihaviy ta’lim XXI asr uchun zarur bo‘lgan ijodkorlik, hamkorlik, muloqot va mustaqil fikrlash kabi ko‘nikmalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega pedagogik yondashuv sifatida tavsiflanadi [3].

Loyihaviy ta’lim jarayonida quyidagi amaliy metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi:

- “Aqliy hujum” metodi – loyiha mavzusiga oid g‘oyalarni jamoaviy shakllantirish va turli takliflarni ilgari surish imkonini beradi.
- “Kichik guruhlarda ishlash” metodi – o‘quvchilarning vazifalarni o‘zaro taqsimlashi, hamkorlik qilishi va umumiy qarorga kelishini ta’minlaydi.
- “Muammoli vaziyat” metodi – muayyan muammoni jamoa bilan tahlil qilish va uning yechimini ishlab chiqishga yo‘naltiriladi.
- “Rolga kirish” metodi – guruh a’zolarining turli vazifalarni bajarish orqali yetakchilik, mas’uliyat va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiradi.
- “Loyiha taqdimoti” metodi – o‘quvchilarda o‘z faoliyati natijalarini asoslash, himoya qilish va omma oldida fikr bildirish malakalarini shakllantiradi.

Masalan, boshlang‘ich sinflarda “Maktabimizni obod qilamiz” mavzusidagi loyihani tashkil etish mumkin. Bunda o‘quvchilar bir nechta kichik guruhlarga ajratiladi. Birinchi guruh maktab hududining tozaligi bo‘yicha takliflar ishlab chiqadi, ikkinchi guruh gulzorlarni tashkil etish rejasini tayyorlaydi, uchinchi guruh esa maktabda ekologik madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan targ‘ibot materiallarini

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

yaratadi. Yakunda barcha guruhlar o‘z natijalarini birlashtirib, umumiy loyihani taqdim etadilar. Ushbu faoliyat davomida o‘quvchilar o‘zaro maslahatlashish, vazifalarni taqsimlash, fikrlarni muvofiqlashtirish, umumiy qaror qabul qilish va natija uchun javobgarlikni his etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Loyihaviy ta’limning jamoaviy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi samaradorligi xorijiy tadqiqotlarda ham o‘rganilgan. J. Kokotsaki va hammualliflar loyihaviy ta’limda samarali hamkorlik, o‘qituvchining metodik ko‘magi, texnologiyalardan foydalanish va o‘quv faoliyatini to‘g‘ri baholash muhimligini ta’kidlaydilar [2]. Shuningdek, Y. Zhou, N. Jantharajit va S. Srikhao tomonidan 2025-yilda e’lon qilingan tadqiqotda loyihaviy va izlanishga asoslangan ta’limni uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning jamoada ishlash hamda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslangan [4]. Loyihaviy ta’limni tashkil etishda o‘qituvchi har bir o‘quvchining jamoaviy faoliyatdagi ishtirokini nazorat qilishi, faol va sust ishtirokchilar o‘rtasida muvozanatni ta’minlashi lozim. Chunki ayrim hollarda guruhdagi faol o‘quvchilar barcha vazifalarni o‘z zimmasiga olib, boshqa ishtirokchilarning faolligi pasayishiga sabab bo‘lishi mumkin. Bunday vaziyatlarning oldini olish uchun individual va jamoaviy mas’uliyatni uyg‘unlashtirish, vazifalarni aniq belgilash va har bir o‘quvchining hissasini baholash zarur.

O‘quvchilarning jamoada ishlash ko‘nikmalarini baholashda quyidagi mezonlardan foydalanish tavsiya etiladi:

1. Hamkorlik mezoni – guruh a’zolari bilan o‘zaro yordam va hamjihatlikda ishlash qobiliyati.
2. Kommunikativ mezon – o‘z fikrini aniq ifodalash, boshqalarni tinglash va muloqotga kirishish darajasi.
3. Mas’uliyat mezoni – o‘ziga yuklatilgan vazifalarni o‘z vaqtida va sifatli bajarish.
4. Tashabbuskorlik mezoni – yangi g‘oyalar taklif qilish va loyiha faoliyatida faol ishtirok etish.
5. Muammolarni hal qilish mezoni – yuzaga kelgan qiyinchiliklarni tahlil qilish va jamoa bilan yechim topish qobiliyati.

Mazkur mezonlar asosida o‘quvchilarning jamoaviy faoliyatdagi rivojlanish dinamikasini aniqlash va keyingi pedagogik faoliyatni takomillashtirish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, loyihaviy ta’lim texnologiyasi o‘quvchilarda jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishning samarali pedagogik vositalaridan biridir. Ushbu texnologiya o‘quvchilarni mustaqil fikrlash, o‘zaro hamkorlik qilish, muloqotga kirishish, vazifalarni taqsimlash va umumiy maqsad yo‘lida mas’uliyat bilan faoliyat olib borishga o‘rgatadi. Loyihaviy ta’limning samaradorligi, avvalo, loyiha mavzusining o‘quvchilar yoshiga va qiziqishlariga mos tanlanishi, guruh faoliyatining to‘g‘ri tashkil etilishi, vazifalarning adolatli taqsimlanishi hamda har bir ishtirokchining individual hissasi baholanishiga bog‘liq.

Demak, loyihaviy ta’lim texnologiyasini maqsadli va izchil qo‘llash o‘quvchilarning nafaqat bilim va ko‘nikmalarini, balki ularning ijtimoiy faolligi, kommunikativ madaniyati va jamoaviy mas’uliyatini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938. – 116 p.
2. Kokotsaki D., Menzies V., Wiggins A. Project-based learning: A review of the literature // Improving Schools. – 2016. – Vol. 19, № 3. – P. 267–277. – DOI: 10.1177/1365480216659733.
3. Bell S. Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future // The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas. – 2010. – Vol. 83, № 2. – P. 39–43.
4. Zhou Y., Jantharajit N., Srikhao S. Integrating Inquiry-Based and Project-Based Learning: A New Model to Enhance Students' Teamwork, Skills, and Critical Thinking // Journal of Education and Educational Development. – 2025. – Vol. 12, № 2. – P. 215–237.
5. Condliffe B., Quint J., Visher M. va boshq. Project-Based Learning: A Literature Review. – New York: MDRC, 2017. – 84 p.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.